

UDK: 94(398=163) “-04/1200”

Branislav KOVAČEVIĆ (Podgorica)
Istorijski institut Crne Gore

**STUDIJA PREVALITANA I KRALJEVSTVO SLOVENA
(OD PETOG VIJEKA PR. N. E. DO 1200. GODINE)
VOJISLAVA D. NIKČEVIĆA**

Praslovensko i slovensko prisustvo na Balkanu

Studija je potpuna novina u dosadašnjim istraživanjima na Balkanu a vjerovatno i šire. Njen prevashodni, pa i istorijski značaj u tome je što je uspjela da sistematizuje relevantnu građu kojom se dokazuje praslovensko i slovensko prisustvo na Balkanu od kraja drugog milenijuma prije naše ere i u kontinuitetu traje do danas: to dovodi u pitanje sve dosadašnje pretpostavke o porijeklu naroda i etničkih skupina na Balkanu, opovrgava ih u mjeri snage i autentičnosti izvora na koje se poziva.

Ključne riječi: *Vojislav D. Nikčević, Prevalitana, Kraljevstvo Slovena, Balkan, Sloveni, istorija*

Studija *Prevalitana i Kraljevstvo Slovena* Vojislava D. Nikčevića predstavlja prvi i uspješni pokušaj sveobuhvatnog posmatranja crnogorskog prostora u kontekstu najstarije slovenske istorije od najstarijih antičkih vremena do epohe kada nestaje Kraljevstvo Slovena i stvara se nejakom Kraljevstvo Dalmacije i Duklje. Studija ima dvije knjige: prvu „Skitsko-Sarmatsko carstvo i njegovo kraljevstvo na Ilirikumu od 500. godine prije naše ere do Dioklecijanove vladavine“ i drugu „Kraljevstvo Slovena od Konstantina do Kraljevstva Dalmacije i Duklje“. Obje knjige precizno hronološki slijede istorijske tragove od prvih pojava praslovenskih matica, Skita i Sarmata, do epohe druge polovine 12. vijeka kada nestaju njihovi posljednji spomeni i gubi se, slobodno se može reći, najsajjniji i najslavniji dio paleoslovenske istorije.

U uvodnom dijelu autor, koji je uložio izuzetan napor da hronološki sistematizuje raznorodnu građu, istorijsku i književnu, razmatra neka pitanja metodologije istraživanja izuzetno obuhvatne teme svog rada. Autor iznosi razloge koji su doveli do zanemarivanja proučavanja antičkih grčkih i najvećeg dijela latinskih srednjovjekovnih izvora koji se odnose na takozvane „varvarske narode“, ističući nebrigu i tendencioznost crkvene istoriografije koja se bavila proučavanjem hrišćanstva a ne istorijom naroda, pa i onih na Balkanu. Nikčević ističe da se Crna Gora, po u svijetu proučenim dokumentima, javlja kao autonoman episkopski principat 1515. godine u okviru Otomanske države a geografsko određenje „Crna Gora“ srijeće se u latinskim izvorima već u 11. vijeku. Geografski pojam „Zeta“ pojavljuje se početkom četvrtog stoljeća, kada se javljaju i geografski nazivi Travunija i Bosna. U fusnotama autor ukazuje na postojanje još jedne, skitske Prevalitane u krajevima oko Crnog Mora, upućujući i na za istoriju Crne Gore izuzetno značajne i do ovoga časa nepoznate dokumente o posljednjem Balšiću, Jovanu, koji se 1471. pojavljuje kao „gospodar Albanije“.

Nikčević prvi put sistematizuje njemu u ovom času dostupne antičke izvore koji se tiču Skita i Sarmata i njihovih država na Balkanu koje obuhvataju i prostore današnje Crne Gore, ističući gotovo dvije hiljade godina kontinuiteta veza crnogorskih i južnodalmatinskih prostora sa južnom Italijom koju su u VIII-VII vijeku prije naše ere zauzeli Skiti Kimerijci. Izuzetan doprinos su navodi poznoantičkih istorija i hronika o stvaranju Duklje i Skadra: istoričar Orosije i još neki hroničari tvrde da je Duklju stvorio skitski narod Sake a Skadar potomci njegovog rođaka, posljednjeg antičkog kralja, Kodra u doba priprema za Trojanski rat i po njegovom završetku. U trojanskom ratu na strani Grka učestvovao je skitski car Ahil i u toj epohi stvorena je i prva skitska država na Balkanu, u današnjoj Makedoniji i Bugarskoj. Kasnije, u hiljadu godina do nove ere stvorene su još neke skitske države: teritorija današnje Crne Gore prvo se nalazila u sastavu kraljevstva (D)Aorsa, potom skitskog naroda Dalmata, koji će svoju državu „pokloniti“ rimskom imperatoru Vespazijanu?! Na prostorima dukljanskog grada u epohi (D)Aorsa kovao se srebrni novac „eminako“, što ukazuje na značaj naših prostora u antičkom Mediteranu.

Studija ukazuje na Tita Livija, po kome su u drugom vijeku prije naše ere, na prostoru današnje srednje Dalmacije, Hercegovine, Crne Gore i sjeverne i srednje Albanije pored (D)Aorsa živjeli i Sloveni. Antički geografi spominju Bugare sjeveroistočno od donjeg Dunava i u Panoniji, rijetko spominjući Ilire, i to kao malu populaciju na raznim krajevima Balkana,

kao i niz skitskih i sarmatskih, rano- ili praslovenskih naroda čija su imena djelimično ili sporadično poznata istorijskim naukama. Balkanski Skiti-Sarmati (Sloveni) vezuju sudbinu za Rim od epohe Gaja Julija Cezara, koji sklapa sporazume sa Skitima. Oktavijan, koji vojnu obuku obavlja u Apoloniji, od dalmatinskih i makedonskih Skita-Sarmata (između ostalog, u njegov logor dolaze i Skiti sa teritorije današnje Crne Gore) stvara najbolje legije imperije. Za Oktavijanove vladavine skitske legije, sarmatska konjica i Dalmati postaju najbolje jedinice carstva. Studija precizno osvjetljava, navodeći izvore, stvaranje sarmatsko-skitsko-slovenskih država i državica na Balkanu pod pokroviteljstvom Rima, njihovu borbu za osamostaljenje i saveze sa sunarodnicima u Skitiji i Evropskoj Sarmatiji. Za vladavine imperatora Decija ostaci (D)Aorsa, Tribali (Prebaleji), Dalmati, grupe Kat(i)ara i još nekih skitsko-sarmatskih naroda žele da obnove antičku kraljevinu na prostorima Dalmacije (Crne Gore i današnje sjeverne Albanije) i oglase njenu „autonomiju“, što dovodi do pregovora sa Rimom koji priznaje Skitima sa tih prostora pravo na nasljeđe antičke makedonske države. Stvaraju se dvije skitske države: Kraljevstvo Dalmacije i Kraljevstvo Trakije, kome su na čelu Goti.

Autor ističe izuzetno oskudnu građu o toj epohi, te da hronologiju stvaranja Kraljevstva Slovena mora da prati na osnovu dokumenata crkvene provincijencije koji o skitsko-sarmatskim balkanskim državama svjedoče samo kada je to nemoguće izbjeći. Kada Arkadije oko 407. godine okončava preuređenje Istoka oko Duklje i Skadra kao jezgra, a na osnovu prava vikarijata dukljanskog mitropolita Basusa, stvara se „vikarijalno“, to jest „hrišćansko“ Kraljevstvo Dalmacije - Slovena. Srednji Ilirikum i Panonija postaju „slobodna teritorija“ trgovine i doživljavaju izuzetan ekonomski procvat. Iz te epohe poznata su imena trojice kraljeva: Albina I (sa kraja četvrtog vijeka), Albina drugog i trećeg. Kraljevstvo Dalmacije - Slovena postaje najznačajniji dio Istočnog carstva jer sa te teritorije počinju pripreme za objedinjavanje Rimske imperije u njenim antičkim granicama. Balkanski Skiti, naročito klanovi „Carski“ i „Kraljevski Sarmati“, sudbonosno utiču na vođenje imperijalne politike i na čelu su poznorimske i ranovizantijske armije. Sloveni počinju da dolaze na tron rimskih careva (Lav I), a balkanski Sarmati Alani i Roksolani daju generalisimuse (Aspar). U petom vijeku pojavljuje se niz slovenskih (skitsko-sarmatskih) vladara koji sa svojim odredima i Gotima počinju ujedinjavanje prostora nekadašnjeg Rimskog carstva: Jovan Skit, Jovan Grbavi, Marcelin, Celer, a čuveni Ecije, poznat kao Belo I, u svojim rukama drži Galiju. Balkanski

Skiti pripremaju se da zauzmu tron carstva u Konstantinopolju: Anastazije je porijeklom Epirac-Prevalitanac i njegova vladavina omogućava dolazak na vlast dvojice Prevalitanaca: Justina (Justin) I i Justinijana, koji insignacije moći Kraljevstva Dalmacije-Slovena prenose na Konstantinopolj. Jedan od Justinijanovih najpouzdanijih zapovjednika je Skadranin Belizar. Sa Justinijanom ukidaju se Kraljevstvo Slovena, vandalsko-alansko kraljevstvo u Africi i gotsko Kraljevstvo Italije. Konstantinopolj sve insignacije moći skitsko-sarmatske „federacije“ uključuje u vokabular titula vizantijskih careva: Skiti i Sarmati sa Balkana iseljavaju se u garnizonske gradove carstva a na njihovo mjesto na Balkan se naseljavaju sarmatski evroazijski Sloveni i njihovi saveznici Avari sa prostora oko Azovskog i Kaspijskog mora. Stvara se avarsko-slovenski egzarhat Ilirikum, koji se u periodu od 690. do 740. godine raspada na tri kraljevine – Travuniju, Zahumlje i Srbiju. Te tri kraljevine postaju „nasljednice moći“ nekadašnjeg Kraljevstva Slovena. Nikčević ističe značaj i do sada u historiografiji neopravdano osporavanu autentičnost dva akta porijeklom iz papske kancelarije: o sveopštem slovenskom saboru koji se 771. godine okuplja u gradu Dalmi da objedini prostore Evropske, Azijske Sarmatije i Skitije i obnovi moćno Kraljevstvo Slovena, čijeg će vladara birati predstavnici svih skitsko-sarmatsko-slovenskih naroda. Na tom skupu za kralja Slovena bira se Svetopelek I, ali je obnova Kraljevstva Slovena kratkotrajna. S dolaskom na vlast makedonske dinastije taj se pokušaj obnavlja: 875. godine u Diokleji se saziva sabor svih Skita i Sarmata (Slovena) i za kralja „svih Slovena“ bira se moravski princeps Svetopelek II. Nakon ove države, koja je trajala koju godinu, na prostorima Balkana pojavljuje se nekoliko vladara Slovena: Domagoj, Sedeslav i posljednji, i bez sumnje najznačajniji, Mihailo Višević, poglavar posljednjeg slovenskog naroda koji krajem devetog vijeka na zahtjev vizantijskih careva naseljava Gornju Dalmaciju. Mihailo Višević dijeli teritorije Balkana sa strategom Hrvata Tomislavom i Gornjoj Dalmaciji, Duklji i Travuniji ponovo prisajedinjuje južnu Italiju. Rodonačelnik je posljednje dinastije kraljeva Slovena i kraljeva Dalmacije. Njegov sin Petar uspijeva da ponovo institucionalizuje Kraljevstvo Dalmacije, a njegovog sina Jovana Vladimira priznaju Rim i Konstantinopolj. Slijede njegovi potomci: Vukan, Stefan Vojislav, Mihailo, Konstantin koji za nadimak uzima ime naroda svog pretka Mihaila Viševića - Bodin (Bodini). Posljednji kralj Slovena spominje se u jednom benediktinskom aktu iz 1150. godine. Nikčević ističe da je Kraljevstvo Dalmacije, potom Kraljevstvo Slovena, posljednja manifestacija tradicije Skita i Sarmata, posljednji odbljesak nje-

gove moći. Sa nestankom Kraljevstva Slovena gubi se spomen skitstva i sarmatstva i pojavljuju se prve poznosrednjovjekovne nacionalne slovenske države.

Polazeći od činjenice da se balkanske nauke nijesu bavile Slovenima u antičkoj i najranijoj epohi srednjeg vijeka, vezujući proučavanja za nastanak najvećih poznosrednjovjekovnih južnoslovenskih država (Bugarska, Srbija, Hrvatska) a u periodu od desetog stoljeća do pada Vizantije, Nikčević najveći dio svoje knjige posvećuje upravo „istorijskim prazninama“. Navodeći autore ili djela proučavalaca antičke epohe, ističe da antički izvori poput Strabonove i Ptolomejeve Geografije spominju Slovene na Balkanu kao skitsku (sarmatsku) populaciju od izuzetnog uticaja u epohi Filipa i Aleksandra Makedonskog i doba nastanka Rimskog carstva i širenja njegove moći.

Studija *Prevalitana i Kraljevstvo Slovena* potpuna je novina u dosadašnjim istraživanjima na Balkanu, a vjerovatno i šire. Može da bude predmet kritike, kod mnogih će izazvati skepsu i protivljenje, ali najveći broj njenih navoda neće niko moći da ospori, jer su utemeljeni na autentičnoj građi i svjedočenjima. Otvoriće brojna pitanja i, nadajmo se, da će u dogledno vrijeme neko na njih moći da ponudi barem neki odgovor. Njen prevashodni, pa i istorijski značaj je što je uspjela da sistematizuje relevantnu građu kojom se dokazuje praslovensko i slovensko prisustvo na Balkanu od kraja drugog milenijuma prije naše ere i u kontinuitetu traje do danas: to dovodi u pitanje sve dosadašnje pretpostavke o porijeklu naroda i etničkih skupina na Balkanu, opovrgava ih u mjeri snage i autentičnosti izvora na koje se poziva.

Branislav KOVAČEVIĆ

**A STUDY PREVALITANA AND THE KINGDOM OF SLAVS
(FROM FIFTH CENTURY BC TO 12TH CENTURY)**

BY VOJISLAV D. NIKČEVIĆ

Proto-Slavs and Slavs in the Balkans

The study is a complete novelty with regard to past research conducted in the Balkans. Its main, historical importance is in the fact that it managed to systematise relevant materials proving presence of proto-Slavs and Slavs in the Balkans starting from the end of second millennium BC and lasting until present time. This questions all other past assumptions on origins of nations and ethnic groups in the Balkans and refutes them in accordance with authenticity of the sources upon which the study relies.

Key words: *Vojislav D. Nikčević, Prevalitana, Kingdom of Slavs, Balkans, Slavs, history*